Uluslararası İdil - Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi

Udmurtlar ve Türkler: Tarihî-Kavmî Teşekkül, Kültürel-Dillik Etkileşim*

Gökçe Yükselen PELER [**] & Rafael GURBANOV[***]

** *Prof. Dr. Erciyes Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı, Kayseri /Türkiye, gokcepeler@erciyes.edu.tr ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-9604-5101.*
*** *Doktora Öğrencisi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Asya Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Kayseri /Türkiye, gurbanov1@yahoo.com ORCİD: https://orcid.org/0000-0002-6184-5723.*

Araştırma Makalesi
Süreç
Geliş Tarihi: 10.06.2026
Kabul Tarihi: 06.08.2026
Yayım Tarihi: 31.08.2026

Benzerlik
Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Değerlendirme
Ön İnceleme: İç hakem (editörler).
İçerik İnceleme: İki dış hakem /
Çift taraflı körleme.

Telif Hakkı & Lisans
Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları **CC BY-NC 4.0** lisansı altında yayımlanmaktadır.

Etik Beyan
Bu çalışma, etik kurul izni gerektirmeyen nitelikte olup kullanılan veriler literatür taraması/yayınlanmış kaynaklar üzerinden elde edilmiştir. Çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Yapay Zeka Kullanımı
Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde yapay zeka tabanlı herhangi bir araç veya uygulama kullanılmamıştır. Çalışmanın tüm içeriği, yazar(lar) tarafından bilimsel araştırma yöntemleri ve akademik etik ilkelere uygun şekilde üretilmiştir.

Etik Bildirim
gokceyukselen@gmail.com

Çıkar Çatışması
Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman
Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Yayıncı
Yayıncı Prof. Dr. Gökçe Yükselen PELER / Erciyes Üniversitesi. 38280, Kayseri /Türkiye

Atıf
Peler, G. Y., & Gurbanov, R. (2026). Udmurtlar ve Türkler: Tarihî-kavmî teşekkül, kültürel-dillik etkileşim. *Uluslararası İdil-Ural ve Türkistan Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 215–228. Doi: https://doi.org/10.59305/ijvuts.1968306.

Öz

Bu çalışma, Volga-Kama havzasında Udmurtlar ile Türk halkları arasında bin yılı aşkın bir süredir devam eden tarihî, kavmî teşekkülle ilgili, kültürel ve dillik etkileşimleri incelemektedir. Çalışmanın temel amacı, Türk dünyasıyla kurulan uzun süreli temasların Udmurt kavminin tarihî teşekkülü ve kültürel gelişimi üzerindeki mahiyetini, kapsamını ve sonuçlarını ortaya koymaktır. Bu çerçevede kazı bilimi, tarih, dil bilimi ve budun betimi verileri birlikte değerlendirilerek Udmurt-Türk ilişkilerinin farklı tarihî dönemlerdeki değişim ve süreklilik unsurları ele alınmıştır. Bilhassa İdil Bulgarları, Altın Ordu ve Kazan Hanlığı dönemlerinde yoğunlaşan siyasî, iktisadî ve kültürel temaslar incelenmiştir. Araştırmada Udmurtçadaki Türkçe kökenli kopyalar konu odaklı öbekler hâlinde değerlendirilmiş ve bunlar Bulgar, Kıpçak-Tatar ve modern dönem olmak üzere tarihî katmanlara ayrılmıştır. Tarım, hayvancılık, dokumacılık, maddi kültür, içtimai hayat ve dinî-ritüel alanlara ilişkin söz varlığı unsurları özellikle ele alınmıştır. Bulgular, Türk dilleri ile Udmurtça arasındaki temasların yalnızca söz varlığı düzeyinde kalmadığını, belirli ölçülerde ses bilgisi, biçim bilgisi ve söz dizimi alanlarında da tesirlerin bulunduğunu göstermektedir. Bununla birlikte, Türkçe kökenli kopyaların varlığı Udmurt dilinin temel yapısının veya kavmî kimliğinin ortadan kalktığını göstermemektedir. Aksine Udmurtlar, uzun süreli temaslar boyunca dillik ve kültürel özerkliklerini büyük ölçüde koruyarak Türk dünyasından gelen unsurları seçici biçimde benimsemişlerdir. Bu nedenle Udmurt-Türk ilişkileri, tek yönlü tesir veya asimilasyondan ziyade karşılıklı, canlı ve seçici bir etkileşim süreci olarak değerlendirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: *Udmurtlar, Türk halkları, Volga-Kama bölgesi, dillik kopyalamalar, kültür etkileşimi.*

*Bu makale, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Asya Çalışmaları Ana Bilim Dalı'nda Prof. Dr. Gökçe Yükselen Peler danışmanlığında yürütülen "Rusya Federasyonu'nda Fin-Ugor Halkları: Dil, Tarih, Kültür" isimli doktora tezi kapsamında üretilmiştir. / Yazarın çalışmasına ait hakemlik süreci devam ederken, dergimizdeki rolü askıya alınmış; böylece sürece erişimi engellenerek çift taraflı kör hakemlik ilkesi korunmuştur.

International Journal of Volga - Ural and Turkestan Studies

*Udmurts and Turkic Peoples: Historical-Ethnic Formation, Cultural-Linguistic Interaction**

Gökçe Yükselen PELER** **& Rafael GURBANOV*****

*** Prof. Dr., Erciyes University, Faculty of Letters, Department of Turkish Language and Literature, Division of Contemporary Turkic Dialects and Literatures, gokcepeler@erciyes.edu.tr ORCID: https://orcid.org/0000-0002-9604-5101.*

**** Ph.D. Student, Erciyes University, Institute of Social Sciences, Department of Asian Studies, gurbanov1@yahoo.com ORCID: https://orcid.org/0000-0002-6184-5723.*

Research Article
History
Recieved: 10.06.2026
Accepted: 06.08.2026
Date Published: 31.08.2026

Plagiarism Checks
This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Peer-Review
Single anonnymized-One internal (Editorial Board). Double anonymized-Two extarnal.

Copyright & License
Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Ethical Statement
This study does not require ethical committee approval, and the data used were obtained from literature reviews/published sources. It is hereby declared that scientific and ethical principles were adhered to during the preparation of this study and that all studies used are cited in the references.

Use of Artificial Intelligence
No artificial intelligence-based tools or applications were used in the preparation of this study. All content of the study was produced by the author(s) in accordance with scientific research methods and academic ethical principles.

Complaints
gokceyukselen@gmail.com

Conflicts of Interest
The author(s) has no conflict of interest to declare.

Grant Support
The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Published
Published by Gökçe Yükselen PELER / Erciyes Universitty. 38280 Kayseri /Türkiye

Cite as
Peler, G. Y., & Gurbanov, R. (2026). Udmurts and Turkic peoples: Historical-ethnic formation, cultural-linguistic interaction.*International Journal of Idil-Ural and Turkistan Studies, 8*(2), 215–228. Doi: https://doi.org/10.59305/ijvuts.1968306.

Abstract

This study examines the historical, ethnogenetic, cultural, and linguistic interactions between the Udmurt people and Turkic peoples in the Volga-Kama basin over a period of more than a thousand years. The primary objective of the study is to reveal the nature, scope, and consequences of long-term contacts with the Turkic world for the historical formation and cultural development of the Udmurt people. Within this framework, archaeological, historical, linguistic, and ethnographic evidence is evaluated together, with particular attention to the processes of change and continuity in Udmurt-Turkic relations across different historical periods. In particular, political, economic, and cultural contacts that intensified during the periods of the Volga Bulgars, the Golden Horde, and the Kazan Khanate are examined. Turkic-derived borrowings in the Udmurt language are analysed according to thematic categories and classified into three historical layers: Bulgar, Kipchak-Tatar, and modern. Lexical elements related to agriculture, animal husbandry, weaving, material culture, social life, and religious and ritual practices are given particular consideration. The findings demonstrate that contacts between Turkic languages and Udmurt were not confined to the lexical level, but also resulted, to a certain extent, in influences at the phonological, morphological, and syntactic levels. Nevertheless, the presence of Turkic-derived borrowings does not indicate the disappearance of the fundamental structure of the Udmurt language or Udmurt ethnic identity. Rather, the Udmurts largely preserved their linguistic and cultural autonomy, selectively adopting elements from the Turkic world. Therefore, Udmurt-Turkic relations should be understood not as unilateral influence or assimilation, but as a reciprocal, dynamic, and selective process of interaction.

Keywords: *Udmurts, Turkic peoples, Volga-Kama region, linguistic borrowing, cultural interaction*

** This article was produced as part of the doctoral thesis entitled "Finno-Ugric Peoples in the Russian Federation: Language, History, Culture" conducted under the supervision of Prof. Dr. Gökçe Yükselen Peler at the Department of Asian Studies, Institute of Social Sciences, Erciyes University. / While the peer-review process for the author's work is ongoing, their role in our journal has been suspended; thus, their access to the process has been restricted, and the principle of double-blind peer review has been preserved.*

Giriş

İdil-Kama havzası, tarih boyunca Fin-Ugor ve Türk halklarının uzun süreli temasına sahne olmuş çok katmanlı bir kültür alanı niteliğindedir. Udmurtlar, bu coğrafyada erken Orta Çağ'dan itibaren Türk boylarıyla yoğun ve süreklilik arz eden ilişkiler kurmuşlardır. Bu ilişkiler yalnızca siyasi hâkimiyet ya da iktisadi temas düzeyinde kalmamış, dil, inanç, içtimai teşkilatlanma ve maddi kültür alanlarına da yansımıştır. İdil-Kama bölgesindeki Fin-Ugor halklarının tarihi, münferit bir tekâmül süreci değil, Türk dünyasıyla mütemadiyen devam eden bünyevi bir etkileşim bağlamında teşekkül etmiştir (Napolskih, 2002, s. 197-202).

Udmurtlar, İdil-Ural bölgesinin en kadim halklarından biri olup nüfusun ana kısmı Udmurtiya Cumhuriyeti topraklarında meskûndur. Udmurt diasporaları, Kirov Oblastı, Perm Krayı, Tataristan, Başkurdistan, Mari El Cumhuriyeti ve Tomsk Oblastı sınırları içinde yer alan bazı yerleşim birimleriyle temsil edilmektedir. Günümüzde Udmurtlar, Rusya Federasyonu'nun tüm oblast, kray ve cumhuriyetlerinde, ayrıca Bağımsız Devletler Topluluğu ülkelerinde yaşamaktadırlar. Son yirmi yıl içerisinde nüfusun ehemmiyetli bir kısmı Amerika Birleşik Devletleri, Kanada, Almanya, İtalya ve diğer ülkelere göç etmiş ve bu göçlerin neticesinde de günümüzde Udmurtlara dünyanın hemen her kıtasında rastlamak mümkün hâle gelmiştir (Atamanov, 2011, s. 29-30).

1989 nüfus sayımına göre Rusya'da Udmurt nüfusu 747.000 iken, 2002 nüfus sayımında bu sayı 636.000'e gerilemiş, 2020 nüfus sayımında ise Udmurtların sayısı 386.400 kişi olarak tespit edilmiştir. Udmurt nüfusundaki bu gerilemeye koşut olarak ana dilini bilen Udmurtların oranı da yıldan yıla düşüş göstermektedir (Atamanov, 2011, s. 29-30; ROSSTAT, 2020). Tarihleri boyunca Udmurt halkı Rusça kaynaklarda Votyak, Tatar Türkçesinde ise Ar isimleriyle anılmıştır. Ancak Udmurtlar, Votyak adlandırmasını aşağılayıcı ve incitici olarak değerlendirmektedir. Buna karşılık, kendilerini şu adlarla tanımlamaktadırlar: udmurt, vudmurt, odmort, udmort, ukmort. Çoğul şekli ise -joz ekiyle udmurtjoz biçimindedir (Shirobokova, 2011, s. 296).

1. Udmurtların Kavmî Teşekkülü ve Türklerle Erken Temasları (Ms I. Binyıl)

Perm Fin-Ugor Halkları İçinde Udmurtların Yeri

Udmurtlar, Ural dil ailesine mensup Fin-Ugor halklarının Perm alt grubuna dâhildir. Bu kavmî ve kültürel topluluğun oluşumu, başta Vyatka, Çeptsa ve Kama nehir havzaları olmak üzere, İdil-Kama bölgesinin yerli nüfusunun uzun süreli tarihî gelişimi sonucunda gerçekleşmiştir (Atamanov, 2011, s. 29; Fennougria, tarih yok). Erken Orta Çağ'da kendi içinde tek ve bağdaşık bir etnos olmayan Perm topluluğu hem kendi içinde hem de komşu kavmî ve kültürel topluluklarla sürekli temas hâlinde bulunan, akraba-kabile oluşumlarının bir bütünü olarak varlık göstermekteydi (Napolskih, 1997, s. 48). Çoğu araştırmacının görüşüne göre, Proto-Perm topluluğunun Komi ve Udmurt kollarına ayrılması, MS I. binyılın ilk yarısından daha geç olmayan bir dönemde gerçekleşmiştir (Napolskih, 1997, s. 50). Arkeolojik açıdan bu süreç, başta Ananyino kültürü (MÖ 8.- 3. yüzyıllar), Pyanobor

kültürü (MÖ 3. yüzyıl- MS 3. yüzyıl), erken Azelin kültürü (MS 3.- 6. yüzyıllar) ve onun devamı olarak Yemanay kültürü (MS 9. yüzyılına kadar) olmak üzere, Kama Havzası'nın mahallî kültürlerinin gelişimiyle ilişkilendirilmektedir (Goldina, 2019, s. 40-44; Napolskih, 1997, s. 50). Bu kültürlerin maddi geleneklerde süreklilik gösterirken Udmurt etnosunun oluşumunun temelini teşkil ettikleri kabul edilmektedir.

Bir Kavimler Arası Temas Alanı Olarak İdil-Kama Bölgesi

MS I. binyılda İdil-Kama bölgesi, Fin-Ugor ve Türk zümreleri arasında yoğun etkileşimin yaşandığı bir alan hâline gelmiştir. Erken Orta Çağ döneminden itibaren, bölgenin kıtalar arası geçiş yollarının kesişim noktasında yer alan elverişli coğrafi konumu sayesinde, kalıcı ticari ve kültürel ilişkiler meydana gelmiştir (Goldina, 2019, s. 44; Napolskih, 1997, s. 51). Türk tesirinin temel belirleyicisi, 8.-9. yüzyıllardan itibaren İdil Havzası'nın iktisadi ve siyasi merkezi olarak ortaya çıkan ve gelişen İdil Bulgar Devleti olmuştur. Bulgar nüfusu, Udmurtların atalarını da ihtiva eden Kama Havzası Fin-Ugor kabileleriyle yoğun etkileşim içerisinde olmuştur. Ağırlıklı olarak ticari nitelik taşıyan bu temaslar, zanaat ve üretim alanlarını yanında, kısmen siyasi-idari boyutlar da içermiştir (Atamanov, 2011, s. 36; Goldina, 2019, s. 44). Vurgulanması gereken husus, burada söz konusu olanın topyekûn bir erime süreci olmadığı, kavmî hudutların muhafaza edildiği, ancak karşılıklı etkileşime açık, geçişken bir temas alanının varlığı olduğudur.

Erken Türk-Udmurt Etkileşimlerinin Mahiyeti

Erken dönem Türk-Udmurt temasları çok katmanlı bir yapı arz etmektedir (Belyh, 2006, s. 36):

İktisadi ilişkiler- Udmurt yerleşimlerinde ele geçen Bulgar menşeli buluntular (takılar, metal eşyalar, at koşum takımlarına ait unsurlar), mahallî nüfusun bölgelik ticaret ağlarına dâhil olduğunu göstermektedir (Goldina, 2004, s. 286).

İçtimai siyasi etkileşim- Kazı bilimlik veriler ve yazılı kaynaklara göre, Udmurtların bilhassa güney zümreleri, Bulgar ve daha sonraki dönemde Kıpçak erkânına tabi bir konumda bulunmuştur. Bununla birlikte, bu tür bir bağımlılığın parçalı ve mahdut nitelikte olduğu, Udmurtların ananevi toplum yapısının çözülmesine yol açmadığı belirtilmektedir (Belyh, 2006, s. 39-40).

Kültürel etkileşim- Kültürel kopyalamalar öncelikle giyim unsurlarında, süsleme geleneklerinde ve gündelik kullanım eşyalarında ortaya çıkmış ve bu durum, karşılaştırmalı budun betimle ilgili araştırmalarla da teyit edilmiştir (Goldina, 2004, s. 286).

Erken Dönem Temaslara Dair Dil Kanıtları

Dil verileri, Türk-Udmurt temaslarının niteliği ve derinliğinin yeniden inşasında kilit bir rol oynamaktadır. Araştırmalar, Udmurtçada farklı tarihî dönemlere ait kayda değer bir Türkçe kökenli kopyalanmış kelime tabakasının varlığını ortaya koymaktadır. Erken dönem kopyalamalar, ağırlıklı olarak iktisadi faaliyetlere ilişkin kelime hazinesi, içtimai ıstılahlar ve maddi kültüre ait nesnelerin

adlarıyla ilişkilidir. Bu kopyalanmış kelimelerde bulunan seslerin uyarlanma şekilleri, kopyalama olaylarının eskiliğine işaret etmekte ve yoğun dil temaslarının başlangıcının en geç VIII-IX. yüzyıllara tarihlenmesine imkân tanımaktadır (Goldina , 2004, s. 287; Napolskih, 1997, s. 51).

Türk-Udmurt Temasları Bağlamında Beserman Durumu

Udmurtlar üzerindeki Türk tesirine ilişkin tartışmalarda, umumiyetle Udmurt kavminin bir parçası olarak değerlendirilen mahallî bir etnografik zümre olan Besermanlar (Müslüman kelimesinden türemiştir) meselesi hususi bir yer tutmaktadır. Besermanların kökenine dair üç temel ilmî yorum bulunmaktadır (Belyh, 2006, s. 43-44; Fenno-Ugriya; Napolskih, 1997, s. 53):

1. Beserman kavmî adının, Udmurt diline geçmiş Türk kökenli bir kelimedir.
2. Uzun süre Türklerin kültürel ve dinî tesiri altında kalmış Udmurt zümreleri.
3. Karma nitelikte, Fin-Ugor ve Türk unsurlarını bir arada barındıran bir topluluk.

Beserman kimliğinin oluşumunun karmaşık ve çok aşamalı bir süreç olduğunu vurgulayan güncel araştırmalar üçüncü yoruma daha yakın bir yaklaşım sergilemektedir (Belyh, 2005, s. 132-135).

Udmurtların kavmî teşekkülü, İdil boyunda yaşayan Türk halklarıyla sürekli temas hâlinde bulunmalarını sağlayan tarihî şartlar altında gerçekleşmiştir. Türk tesiri, esas itibarıyla özümseyici değil, temas ve etkileşim temelli bir nitelik taşımıştır. Erken dönem etkileşimler, daha sonraki dil ve kültür kopyalamalarının zeminini oluşturmuştur. Udmurt-Türk ilişkileri, İdil-Kama bölgesinin müşterek tarihinin önemli bir bileşenini teşkil etmektedir.

2. Udmurtlar ve Orta Çağ Türk Devletleri: Altın Ordu ve Kazan Hanlığı

Altın Ordu'nun Siyasi ve İktisadi İlişkiler Nizamı İçinde Udmurtlar

XIII. yüzyıldan itibaren İdil-Kama bölgesi, Altın Ordu'nun (Cuçi Ulusu, 1225-1502) siyasi ve iktisadi tesir alanına dâhil olmuştur. Udmurtların meskûn bulundukları coğrafya, Altın Ordu'nun doğrudan doğruya merkezî idare sahasına girmemekle birlikte, vergi, ticaret ve askerî-siyasi ilişkiler nizamı aracılığıyla dolaylı denetim alanı içerisinde yer almıştır (Mihaylichenko, 2016; Pilipchuk, 2018). Bölgede Altın Ordu hâkimiyeti, esas olarak Volga Bulgarlarından miras alınan ve zaten teşekkül etmiş olan müesses nizamı temel almıştır. Bu müesses nizam içerisinde ticaret yolları şebekesi ve vergi tahsilat teşkilatı gelmektedir. Udmurtlar bu nizam içerisinde doğrudan idare edilen bir unsur olarak değil, iktisadi münasebetlere dâhil edilmiş bir hudut bölgesi cemiyeti olarak yer almışlardır (Napolskih, 1997, s. 52-53).

Kazı bilimi verileri, Çepets havzasında Altın Ordu ve Bulgar sonrası döneme ait buluntuları, mal mübadelesinin genişlemesini ve vergi-haraç münasebetlerine işaret eden dolaylı göstergeleri tespit etmiştir. Bununla birlikte, Türk nüfusunun Udmurt topraklarının iç kesimlerine yönelik kitleler hâline yerleşimine dair kanıtların bulunmaması, Altın Ordu tesirinin sömürgeci değil, temas ve etkileşim

temelli bir mahiyet taşıdığını doğrulamaktadır (Goldina, 2004, s. 323-325; Hajdu, 1975, s. 156-157). Altın Ordu dönemi, bölgenin içtimai yapısı üzerinde kayda değer tesirler yapmıştır. İdil-Kama havzasındaki Fin-Ugor halkları açısından, dış siyasi nizamlara intibak etme süreci, soy-topluluk temelli teşkilatlanmanın temel biçimlerinin tahribata uğramadan devam ettirilmesiyle tavsif edilmektedir. Udmurtlar cihetinden bu durum, mahallî soy birliklerinin korunması, temas bölgelerinde askerî seçkinlerin rolünün güçlenmesi ve Türk nüfusla yürütülen ticari faaliyetlere katılan aracı zümrelerin oluşması şeklinde olmuştur. Bazı araştırmacılar, Altın Ordu döneminde bilhassa Udmurtların güney ve güneydoğu zümrelerinde içtimai hiyerarşinin belirginleşmesinin arttığını vurgulamaktadır (Goldina, 2004, s. 387-388; Ivanov, 2013, s. 179).

Udmurtlar ve Kazan Hanlığı

Altın Ordu'nın dağılmasının ardından İdil-Kama bölgesinin önemli bir bölümü Kazan Hanlığı'nın (1438-1552) etki alanına girmiştir. Bu dönem, Udmurt-Türk temaslarının en yoğun evrelerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Tarihî kaynaklar ve etnografik veriler, şu hususlara işaret etmektedir: Udmurtların güney zümreleri, Kazanlı asilzadelerle tabiiyet ilişkileri içinde bulunmuş, Udmurt toplulukları hanlığın iktisadi nizamı içerisinde yer almış, kalıcı ticari ve zanaat temelli ilişkiler gelişmiştir (Atamanov, 2011, s. 27; Ostanina, 2011, s. 125). Bu dönemde Fin-Ugor ve Türk toplulukları arasındaki hudutlar, kavmiyet bakımdan geçirgenliğini korurken, nizam açısından nispeten istikrarlı bir yapı arz etmiştir. Kazan Hanlığı döneminde dinî amiller hususi bir önem kazanmıştır. Hanlığın resmî dini olan İslam, Udmurtlar da dâhil olmak üzere komşu halklar üzerinde kültürel bir tesir meydana getirmiştir. Bununla birlikte, Udmurtlar arasında kitleler hâlinde bir Müslümanlaşma gerçekleşmediğini, dinî tesirin büyük ölçüde iktisadi ve kültürel alanla mahdut kaldığını ve geleneklik inanç nizamının muhafaza edildiğini bilhassa vurgulamak gerekir (Belyh, 2006, s. 36; Pilipchuk, 2018). İslamiyet'in tesiri, esas olarak ıstılahlarda, maddi kültür unsurlarında ve hudut bölgelerinde yaşayan zümrelerin merasim uygulamalarında kendini göstermiştir (Belyh, 2006, s. 41-42; Napolskih, 1997, s. 54).

Kazan Hanlığı Döneminde Besermanlar

Kazan dönemi bağlamında, Udmurtça temelli bir dille Türk-İslami kültürel geleneğin unsurlarını bir arada barındırmaları bakımından Besermanlar meselesi hususi bir önem arz etmektedir. Araştırmalar, 17. asra kadar "Arsk Çuvaşları" olarak bilinen Besermanların Udmurt dilini muhafaza ettiklerini, Müslüman kültürüne ait belirli unsurları benimsediklerini ve Udmurt ve Tatar nüfusu arasında aracılık rolü üstlendiklerini göstermektedir. Bu çerçevede Besermanlar, tek yönlü bir özümsemenin sonucu olarak değil, uzun süreli ve çok katmanlı bir temasın neticesinde meydana gelen etkileşimin ürünü olarak değerlendirilebilir (Napolskih, 1997, s. 53; Pilipchuk, 2018).

Altın Ordu ve Kazan Hanlığı'nın Udmurtlar üzerindeki tesiri, esas olarak dolaylı bir mahiyet

taşımıştır. Udmurtlar, bölgelik yapılara dâhil olmalarına rağmen, kavmî ve kültürel hususiyetlerini muhafaza etmişlerdir. Türk unsuru, belirli zümreler arasında içtimai farklılaşmanın ve iktisadi uzmanlaşmanın güçlenmesine katkıda bulunmuştur. Besermanlar ise Fin-Ugor ve Türk unsurlarının imtizacını yansıtan temel bir örnek teşkil etmektedir.

3. Udmurtça ile Türk Lehçeleri Arasındaki Dil Temasları

Udmurtça ile Türk lehçeleri arasındaki dil temasları, İdil-Kama bölgesindeki kavmî etkileşimlerin hususiyetlerini ve tarihî serencamını yeniden yapılandırmak için en bilgilendirici kaynaklardan biri olarak kabul edilmektedir. Kazı bilimine dair veya yazılı kaynakların aksine, dil verileri, konuşma sürekliliğini ve dilin işlevlik kullanım alanlarını ortaya koyma imkânı sağlar. Araştırmalar, Udmurtçada, Türkçeden kopyalamaların muntazam bir şekilde var olduğunu, bunların iktisadi ve içtimai hayatın temel alanlarını ihtiva ettiğini göstermektedir. Bu durum, rastgele kopyalamalardan ziyade, uzun süre devam eden iki dilliliğin neticesinde oluşmuş bir etkileşime işaret etmektedir (Torokhova & Litvinova, 2018, s. 1524-1525).

Türk lehçeleri ile Udmurtça arasındaki uzun süreli ve yoğun temas, bilhassa etkileşimin en güçlü yaşandığı temas bölgelerinde, dil unsurlarının derin ve karşılıklı bir nüfuzuna yol açmıştır. Nitekim Udmurtçanın bazı ağızlarında, 2000'den fazla Türkçe kökenli kopyalama tespit edilmiştir. Bu etkileşim yalnızca kelime hazinesiyle mahdut kalmamış, ağızların ses nizamında benzer seslerin ve ses hadiselerinin ortaya çıkmasına, bazı türetim eklerinin kopyalanmasına ve cümle kalıplarının teşekkül etmesine da zemin hazırlamıştır. Ayrıca tüm ağızlarda, kelime vurgusunun mahiyetinde değişimler gözlemlenmiştir. Udmurtçada bas'tısa vaizy 'satın aldılar', vis'ısa kyl'le 'hastadır' gibi birleşik fiil yapılarının gelişimi ile fiilden türetilmiş yapılar ve zarf-fiil yapıların yaygın kullanımı da büyük ölçüde Türk lehçelerinin tesiriyle açıklanabilmektedir. Bu durum, temasın yalnızca kelime düzeyinde değil, şekil ve söz dizimi düzeyinde de tesirli olduğunu göstermektedir (Tarakanov, 2012, s. 23). Kazan, Ufa ve Yelabuga ağız alanlarında konuşulan Udmurtçaya geçmiş yaklaşık elli Türkçe kökenli kopyalanmış unsur tespit edilmiş, ayrıca köken itibarıyla Türkçe olan -çi, -lı/-li, -lık/-lik, -sız/-siz eklerini taşıyan sözcüklerin dil bilgisi işlevleri ve anlam değerleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir (Tarakanov, 2012, s. 23)

Udmurt-Türk dil temasları, tarihî sıra olarak aşağıdaki tabakalara ayrılabilir (Manzelli, 2015, s. 635; Tarakanov, 2012, s. 24-28):

1. Erken Bulgar dönemi (VIII–X yüzyıllar),
2. Kıpçak dönemi (XI–XV yüzyıllar),
3. Tatar dönemi (XVI–XIX yüzyıllar).

Bu dönemler, bölgedeki siyasi ve iktisadi güçlerin değişimiyle doğrudan bağlantılıdır ve dil kopyalamalarının farklı kaynaklardan yapıldığını göstermektedir.

Erken (Bulgar) kopyalama katmanı.

Türkçe kökenli kopyalamaların Perm dillerine nüfuzu, Proto-Perm dilinin varlığının geç evrelerinde, Orta İdil'de Bulgar devletinin ortaya çıkışının ardından başlamıştır. Perm dillerindeki yaklaşık kırk sözlük birimi, İdil Bulgarlarının doğrudan mirasçısı olarak kabul edilen Eski Çuvaş Türkçesi ile karşılaştırılmış ve bu lehçedeki karşılıklarıyla eşleştirilmiştir. Bu durum, erken dönem Bulgar-Perm temaslarının dil düzeyinde somut izler bıraktığını göstermektedir (Nasibullin, 2014, s. 77; Rakin , 2009, s. 162; Tarakanov, 2012, s. 26).

İncelenen veriler, Eski Bulgar Türkçesi kökenli kopyalamaların önemli bir bölümünün tüm Perm dillerine yayıldığını, bir kısmının ise yalnızca Udmurtça ve Perm Komicesinde muhafaza edildiğini göstermektedir. Ortak katmanda Bulgar Türkçesinden Udmurtçaya geçen örnekler arasında; bus 'sis, duman', ustıpı 'açmak', gubi 'mantar', keç 'tavşan', kudı 'sepet', ener 'eyer' ve mitolojik bir anlam genişlemesi gösteren kuzyo 'sahibi, orman ruhu, cin' gibi unsurlar bulunmaktadır. Bu örnekler, erken dönem Bulgar-Perm temaslarının geniş coğrafi yayılımını ortaya koymaktadır (Rakin, 2009, s. 162). Söz konusu kopyalamalar bilhassa iki ana anlam alanında yoğunlaşmaktadır: tarım ve hayvancılık ıstılahları ile dokumacılık ve ev içi üretimle ilgili terimler. Tarım alanında Bulgar Türkçesinden Udmurtçaya geçen kelimeler arasında udıs 'anız şeridi', kulto 'demet', kuşman 'turp, kök bitki', tıs 'tahıl', syurlo 'orak', gibi örnekler dikkat çekmektedir. Dokumacılık ıstılahlarında ise kis 'kirkit', kubo 'çıkrık', sukman 'ev dokuması kumaş, zıpın', suso 'mekik', serı 'masura' gibi sözcükler öne çıkmaktadır. Bu tablo, Bulgar tesirinin yalnızca dille mahdut olmadığını, üretim usulleri ve iktisadi hayat üzerinden bir kültürel aktarım mahiyetinde olduğunu göstermektedir (Nasibullin, 2014, s. 82; Rakin, 2009, s. 162). Türkçe kökenli kelime haznesinin en geç tarihî tabakasını ise asri dönemde, Udmurtların Tatar, Başkurt ve Çuvaş komşularıyla temasları sonucunda ortaya çıkan ve çoğunlukla yalnızca Udmurtçada görülen unsurlar oluşturmaktadır. Bu unsurlar, örneğin; kab 'kalıp, bilhassa çarık kalıbı' ve kun 'devlet' gibi tekil örneklerin yanında, bedenle ilgili ıstılahlar, kültür bitkileri adları ve ağaç adları gibi temel kelime hazinesi alanlarında da gözlemlenebilmektedir (Rakin, 2009, s. 162; Tarakanov, 2012, s. 25).

Kıpçak-Tatar kopyalama katmanı

İkinci ve daha geç tarihli kopyalama tabakası, Altın Ordu dönemi ile bunu izleyen Kazan Hanlığı süreciyle ilişkilidir. Bu evreye ait kopyalamalar, önceki Bulgar katmanına kıyasla ses yapısı bakımdan, daha mahdut uyarlanma manzarası arz etmektedir. Birçok örnekte Türkçe kökenli yapı birimleri ve türetim unsurları belirginliğini korumaktadır. Dolayısıyla bu tabaka, yalnızca tarihî açıdan değil, biçim şeffaflığı ve yapı bütünlüğü bakımından da ayırt edici nitelikler taşımaktadır (Tarakanov, 1981, s. 51). Tatar dilinin tesiri, Udmurtçanın ses, şekil, söz dizimi ve kelime hazinesi düzlemlerinde açık biçimde gözlemlenebilmektedir. Bu tesir yalnızca söz varlığıyla mahdut olmayıp ses hususiyetleri ve dil bilgisi yapılarına da yansımıştır. Nitekim merkezî ağızlarda (ve edebî dilde) yaklaşık 500 Tatar

Türkçesi kökenli kelime tespit edilirken, kenarda kalan güney ağızlarında bu sayı 1000-1500 arasında değişmektedir. Bu durum, Tatar etkisinin bilhassa güney ve çevre ağızlarında daha yoğun ve belirleyici bir mahiyet taşıdığını ortaya koymaktadır (Tarakanov, 2012, s. 26).

Tatar etkisi, Udmurtçanın bilhassa güney ve kenar güney ağızlarının gelişiminde belirgin biçimde hissedilmektedir. Udmurtçadaki çok sayıdaki Tatar Türkçesi kökenli kelimenin arasında, dokumacılıkla ilişkili bazı unsurlar dikkat çekmektedir. Örneğin Tatar Türkçesi ~ Udmurtça; köre/кör 'tezgâhın çözgü ayırıcı parçası'. Nitekim bazı Güney Udmurt ağızlarında кör kelimesi, anlam genişlemesine uğrayarak "dokuma tezgâhı" manasında da kullanılmaktadır. Benzer şekilde alaça / alaça 'ev dokuması çizgili kumaş' kelimesi, Tatar Türkçesinden alınmıştır. Bu tür örnekler, Tatar Türkçesi etkisinin bilhassa maddi kültür ve geleneklik üretim ıstılahları alanında yoğunlaştığını göstermektedir (Titova, 2019, s. 64). Ağaç adlarıyla ilgili kelime hazinesi içerisinde Tatar Türkçesi ve Başkurt Türkçesi kökenli kopyalamalara örnek olarak Tatar Türkçesi-Başkurt Türkçesi ~ Udmurtça; ereme / arama 'koruluk', alma /alma, ulmo 'elma', kuak / kuak 'çalı, çalılık', çiya/ çiya 'vişne, çuk / çuk 'salkım' gibi kelimeler gösterilebilir. Bu unsurlar, bilhassa kültür bitkileri ve peyzaj ıstılahları alanında Tatar ve Başkurt dillerinin tesirini yansıtmaktadır (Rakin, 2009, s. 165).

Udmurtçadaki Türkçe kökenli kopyalamalar, çok katmanlı ve tarihî bakımdan ayrışık bir yapı arz etmektedir. Erken dönem Bulgar Türkçesi katmanı, İdil-Yayık bölgesinde uzun süreli ve istikrarlı temasların varlığına işaret etmektedir. Buna karşılık Kıpçak-Tatar Türkçesi kökenli kopyalamalar, Orta Çağ'daki içtimai siyasi dönüşümlerin ve bölgelik güç ilişkilerinin dil alanındaki yansımaları olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, kelime hazinesi alanındaki yoğun etkileşime rağmen, Udmurtçanın ses ve dil bilgisi hususiyetlerinde belirleyici ve bir yapı dönüşümünün gözlemlenmemesi, dilin iç gelişim çizgisini ve yapı özerkliğini muhafaza ettiğini göstermektedir. Bu durum, temasın güçlü ancak mahdut bir tesir alanına sahip olduğunu, bilhassa kelime hazinesi düzleminde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

4. Maddi Kültür ve İktisadi Hayat Alanındaki Kopyalamalar

Udmurtların maddi kültürü, İdil-Kama bölgesindeki Türk halklarıyla uzun süreli komşuluk ve temas neticesinde şekillenmiştir. Türk tesiri, bilhassa tarım, hayvancılık ve zanaatla bağlantılı iktisadi hayat unsurlarında belirgin biçimde gözlemlenmektedir. Gündelik üretim ve geçim faaliyetlerine ilişkin bazı araç-gereçler ile bunlara ait ıstılahların Türkçe kökenli olduğu anlaşılmakla birlikte, söz konusu unsurlar, Udmurt içtimai hayatı bağlamında, bir işlev ve simge bir uyarlamasına tabi tutulmuştur. Bu durum, bütüncül kültürel terkiplerin doğrudan aktarımından ziyade, mahallî geleneğe uygun unsurların seçici biçimde benimsenmesi şeklinde gerçekleşen bir kültürel etkileşime işaret etmektedir (Atamanov, 2011, s. 35-39; Rakin, 2009, s. 164-165; Titova, 2019, s. 63-64).

Geleneklik Kıyafet ve Süslemeler

Udmurtların geleneklik kıyafetlerinin incelenmesi, kültürel temas bağlamında hususi bir önem

taşımaktadır. Mukayeseli budun betimi araştırmaları, metal süslemelerin kullanımı, göğüs bölgesine yerleştirilen unsurlar ve süsleme simgeciliği bakımından, Türk gelenekleriyle belirli benzerliklerin bulunduğunu ortaya koymaktadır (Patrushev, 1992, s. 169-172). Bununla birlikte söz konusu koşutluklar, tipolojik mahiyette olup bütüncül kıyafet takımlarının doğrudan kopyalanması şeklinde yorumlanmamaktadır. Udmurt süsleme sistemi; soy aidiyeti, bereket ve mukaddesi koruma tasavvurlarıyla bağlantılı özgün mana yapısını korumaktadır. Bu durum, kültürel etkileşimin seçici ve yeniden yorumlayıcı bir mahiyet taşıdığını göstermektedir (Goldina, 2004, s. 296-300; Rudenko, 2021, s. 475-476).

Sosyal Örgütlenme ve Yönetim Kurumları

Türk devlet oluşumlarıyla kurulan temaslar, Udmurtların içtimai yapısı üzerinde mahdut, ancak belirgin bir tesir yapmıştır. Udmurt yerleşim alanlarının güney kesimlerinde, Türk siyasi erkânıyla etkileşim içinde bulunan mahallî soyluların ve aracı zümrelerin konumunun güçlendiği tespit edilmişidir (Ostanina, 2011, s. 124-125; Belyh, 2006, s. 39). Bu tür değişimler, temel soy-kabile-topluluk teşkilatlanmasının dönüşümüne yol açmamış, aksine onun üzerine haricî kaynaklı idari ve iktisadi ilişkiler biçiminde eklemlenmiştir. Bu durum, kavmî ve kültürel özerklik korunmak suretiyle gerçekleşen kısmi bir müessese intibakının söz konusu olduğunu göstermektedir (Bromley, 1983, ss. 193-194).

Din ve merasim tatbikatında etkileşim

İslami Türk dünyasıyla uzun süreli komşuluğa rağmen, Udmurtlar umumi olarak geleneklik dinî nizamlarını muhafaza etmişlerdir. Türk tesiri ise ağırlıklı olarak bazı terimlerin kopyalanması, belirli merasim biçimlerinde müşahede edilen mahdut değişimler ve halk düzeyindeki temaslar şeklinde olmuştur (Napolskih, 1997, s. 52-53; Pilipchuk, 2018). Bu tür bir durum, dinî nizamların karşılıklı olarak birbirini dışlamadan bir arada varlığını sürdürdüğü hudut bölgeleri için tipik bir örnek teşkil etmektedir.

Kavmî-Kültürel Kimlik ve Hudutlar

Kültürel ve insan bilimiyle ilgili verilerin tahlili, Udmurt–Türk etkileşiminin Udmurt kimliğinin aşınmasına yol açmadığını göstermektedir. Aksine, ötekinin varlığı, istikrarlı ve belirgin kavmî ve kültürel hudutların teşekkül etmesini güçlendirmiştir. Türk tesiri, Udmurtların maddi kültüründe seçici bir mahiyet arz etmiştir. Geleneklik kültürün temel unsurları Fin-Ugor zeminini muhafaza etmiştir. İçtimai ve dinî alanlardaki kopyalamalar kavmî özerkliğin kaybına yol açmamıştır. Aksine, söz konusu temaslar Udmurt kimliğinin zayıflamasından ziyade pekişmesine katkı sağlamıştır.

Sonuç

Yapılan tahlil, Udmurt-Türk etkileşimini İdil- Kama bölgesi çerçevesinde bin yılı aşkın bir süre boyunca gelişen, çok katmanlı ve tarihî olarak değişken bir süreç olarak değerlendirmeye imkân tanımaktadır. Udmurtların kavmî teşekkülü, başta İdil Bulgarları, Altın Ordu ve Kazan Hanlığı nüfusu

olmak üzere, Türk halklarıyla sürekli temasın neticesinde tahakkuk etmiştir, ancak bu temaslar bir özümseme mahiyetinde olmamıştır. Kazı bilimine, dil bilimine ve budun betimine dair veriler, Türk tesirinin esas itibarıyla iktisadi, içtimai ve kültürel-dillik alanlarda olduğunu, Udmurt kavmî kimliğinin temel unsurlarını ise değiştirmediğini göstermektedir. Udmurtlar, kendi dillerini, geleneklik inanç nizamlarını ve içtimai teşkilatlanmalarının temel biçimlerini korurken, maddi ve içtima Türk kültürünün belirli unsurlarını seçici biçimde uyarlamışlardır. Dil bilimi tetkikleri, Udmurtçadaki Türkçe kopyalamaların belirgin bir tarihî tabakalaşma sergilediğini ve tarihî temasların somut evrelerini yansıttığını ortaya koymuştur. Bununla birlikte, Udmurtçanın dil bilgisi hususiyetlerinde bir Türk yapı tesirinin bulunmaması, Fin-Ugor temelinin dil özerkliğinin ve sürekliliğinin muhafaza edildiğini göstermektedir. Kültürel ve insan bilimine dair veriler ise Udmurt-Türk temaslarını, hudut toplumları arasındaki etkileşimin tipik bir örneği olarak değerlendirmeye imkân sağlamaktadır, burada kopyalama süreci yıkıcı değil, bilakis kavmî ve kültürel hudutların yeniden tanımlanmasına ve pekişmesine katkı sunan bir tertip olarak işlemektedir. Bu bağlamda, Udmurt-Türk etkileşimi merkez dışı bir hadise olarak değil, İdil-Kama bölgesinin tarihî tekâmülünün ehemmiyetli bir bileşeni olarak yorumlanmalıdır.

Kaynakça

Atamanov, M. (2011). Этногенез удмуртов: роль лингвистики в решении этногенетических проблем (Udmurtların Etnojenezi: Etnojenetik sorunların çözümünde dilbilimin rolü). N. Leonov (Леонов) içinde, *Yearbook of Finno-Ugric Studies* (s. 27-62). Ijevsk: Удмуртский университет (Udmurt University).

Belyh, S. (2005). К вопросу о происхождении самоназвания бесермян (Beserman etnoniminin kökeni üzerine). *VIII Петряевские чтения* (s. 130-135). Kirov: Петряевские чтения.

Belyh, S. (2006). *История Народов Волго-Уральского Региона(Volga-Ural Bölgesinin Halklarının Tarihi).* İjevsk: Институт социальных коммуникаций.

Bromley, Y. (1983). *Очерки теории этноса(Etnosit Teorisi Üzerine Denemeler).* Moscow: Наука.

Fenno-Ugria. (tarih yok). *Bessermans*. Fenno-Ugria: https://fennougria.ee/ru/finno-ugorskie-narody/udmurty/bessermanid/?_gl=1*1peh7xq*_up*MQ..*_ga*MTcxMDY3MjgxOS4xNzcxOTI4OTA5*_ga_0KR2KLDCP1*czE3NzQwMDM2NzEkbzQkZzEkdDE3NzQwMDM2OTAkajQxJGwwJGgw adresinden alındı

Fennougria. (tarih yok). *Udmurt*. 01 26, 2026 tarihinde Fennougria: https://fennougria.ee/en/peoples/udmurts/ adresinden alındı

Goldina, P. (2019). Финно-Пермский Мир В Евразийском Пространстве(Avrasya Uzayında Finno-Permiyen Dünyası). *Историко-культурное наследие народов Урало-Поволжья(Ural-Volga bölgesi halklarının tarihi ve kültürel mirası), 7*(2), 39-48.

Goldina, R. (2004). *Древняя и средневековая история удмуртского народа(Udmurt Halkının Antik ve Ortaçağ Tarihi)* (2 b.). İjevsk: Издательский дом «Удмуртский университет». ISBN 5-7029-0112-6

Hajdu, P. (1975). *Finno-Ugrian Languages and Peoples.* London: André Deutsch.

Ivanov, V. (2013). Проблема Формирования «Имперской Культуры» Золотой Орды и Ее Роли Как Ареалообразующего Фактора Для Народов Урало-Поволжья (Altın Orda'nın "İmparatorluk Kültürü"nün Oluşum Sorunu ve Ural-İdil Bölgesi Halkları İçin Alan Şekillendirici Bir Faktör Olarak Rolü). *Поволжская Археология (Volga Bölgesi Arkeolojisi), 2*(4), 179-188.

Manzelli, G. (2015). Mutual influences in negative patterns between Finno-Ugric and Turkic languages in the Volga-Kama area. M. Miestamo, A. Tamm, & B. Wagner-Nagy içinde, *Negation in Uralic Languages* (s. 633-652). Typological Studies in Language.

Mihaylichenko, D. (2016, 11 10). *История РФ. (History RU.)*. Удмурты: сплочённые Россией. Часть 1: Завсегдатаи Среднего Урала (Udmurtlar: Rusya Tarafından Birleştirilmiş. Bölüm

1: Orta Uralların Yerleşik Halkı): https://history.ru/read/articles/udmurty-splochionnyie-rossiiei-chast-1-zavsieghdatai-sriedniegho-urala adresinden alındı

Napolskih, V. (1997). *Введение в историческую уралистику (Tarihsel Ural Çalışmalarına Giriş).* İjevsk: Рос. Академия Наук.

Napolskih, V. (2002). Предыстория народов уральской языковой семьи(Ural dil ailesi halklarının tarih öncesi dönemi). S. Klyashtorny(Кляшторный) içinde, *История татар с древнейших времён в семи томах(Tatarların Antik Çağlardan Yedi Ciltlik Tarihi)* (Cilt 1, s. 195-203). Kazan: Институт истории АН РТ.

Nasibullin, R. (2014). Булгаризмы и их отношение к вопросу о времени распада общепермской языковой общности(Bulgarca kelimeler ve bunların ortak Perm dil birliğinin dağılma zamanı meselesiyle ilişkisi). *Ежегодник финно-угорских исследований(Finno-Ugric Çalışmaları Yıllığı)*, 77-91.

Ostanina, T. (2011). Арские Удмурты По Археологическим Данным(Arkeolojik Verilere Göre Arsk Udmurtları). *Ежегодник Финно-Угорских Исследований (Finno-Ugric Çalışmaları Yıllığı)*, 117-128.

Patrushev, V. (1992). *Финно-Угры России (2 тыс д.н.э.- 2 тыс н.э.).* Yoshkar-Ola: Марийское Книжное Издательство.

Pilipchuk, Y. (2018, 03 29). *Realnoevremya*. Как удмурты воевали с марийцами, покорились новгородцам и защищали Казань (Udmurtların Marilerle nasıl savaştığı, Novgorodlulara nasıl boyun eğdiği ve Kazan'ı nasıl savunduğu.): https://realnoevremya.ru/articles/93328-kak-udmurty-voevali-s-mariycami-pokorilis-novgorodcam-i-zaschischali-kazan adresinden alındı

Rakin, A. (2009). Тюркский Компонент В Словарном Составе Пермских Языков (Perm Dillerinin Sözcük Dağarcığındaki Türkçe Bileşen). *A.Y.Ü. III.Uluslararası Türkoloji kongresi* (s. 161-166). Turkistan: A.T.Ü.

ROSSTAT. (2020, 12 12). *Итоги ВПН-2020. Том 5 Национальный состав и владение языками (GNS-2020 sonuçları. Cilt 5 Ulusal kompozisyon ve dil yeterliliği).* ROSSTAT: https://rosstat.gov.ru/vpn/2020/Tom5_Nacionalnyj_sostav_i_vladenie_yazykami adresinden alındı

Rudenko, K. (2021). Средневековые Удмурты и Волжская Булгария В X – Начале Xiii Вв. (X. Yüzyıldan XIII. Yüzyılın Başlarına Kadar Ortaçağ Udmurtları ve Volga Bulgaristanı. *Ежегодник Финно-Угорских Исследований (Yearbook of Finno-Ugric Studies), 15*(3), 469-480. doi:10.35634/2224-9443-2021-15-3-469-480

Shirobokova, L. (2011). Ethnic Identity and Udmurt people. R. Grünthal, & M. Kovacs içinde, *Ethnic*

and Linguistic Context of Identity: Finno-Ugric Minorities (s. 295-321). Helsinki: Uralica Helsingiensia 5.

Tarakanov, I. (1981). *Иноязычная лексика в современном удмуртском языке(Modern Udmurt dilinde yabancı kelimeler).* Ijevsk: Удмуртский государственный университет (Udmurt Devlet Üniversitesi).

Tarakanov, I. (2012). К Истории Изучения Удмуртско-Тюркских Языковых Контактов (Udmurt-Türk Dilleri Arasındaki Temasların İncelenmesinin Tarihi Üzerine). *Вестник Удмуртского Университета(Udmurt Üniversitesi Bülteni)*(2), 23-31. doi:811.511.131(045) + 811. 512.1(045)

Titova, O. (2019). Заимствованные термины ткачества в удмуртском языке(Udmurt dilinde ödünç alınmış dokuma terimleri). *Историко-культурное наследие народов Урало-Поволжья(Ural-Volga bölgesindeki halkların tarihi ve kültürel mirası), 1*(6), 62-66.

Torokhova, E., & Litvinova, V. (2018). Lexical Borrowing and Cross-Cultural Communication. *The European Proceedings of Social & Behavioural Sciences*, 1519-1527. doi:10.15405/epsbs.2018.12.02.162